

Список використаних джерел:

1. Delineatio generalis Camporum Desertorum vulgo Ukraina: cum adjacentibus provinciis. URL: <https://www.loc.gov/resource/g7100.ct000383/?r=0.311,0.139,0.974,0.416,0>.
2. Мапа Taktyczna Polski 1925. Tyśmienica, Tłumacz. URL: [http://maps.mapywig.org/m/WIG_maps/series/100K/A53_B40_\(Z_10_K_XXXII\)_TYSMIENICA-TLUMACZ_1925_600dpi_bcu302730-290343.jpg](http://maps.mapywig.org/m/WIG_maps/series/100K/A53_B40_(Z_10_K_XXXII)_TYSMIENICA-TLUMACZ_1925_600dpi_bcu302730-290343.jpg).
3. Білий Потік (село). Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D1%96%D0%BB%D0%B8%D0%B9_%D0%9F%D0%BE%D1%82%D1%96%D0%BA_\(%D1%81%D0%B5%D0%BB%D0%BE\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D1%96%D0%BB%D0%B8%D0%B9_%D0%9F%D0%BE%D1%82%D1%96%D0%BA_(%D1%81%D0%B5%D0%BB%D0%BE)).
4. Відкриті дані земельного реєстру. URL: <https://kadastr.live/#8.33/48.991/25.597>.
5. Дністровський регіональний ландшафтний парк. URL: <https://www.dniesterpark.if.ua/natural-values/dniester/>.
6. Михайло Кришук. Топоніміка Тернопільщини. 2008. URL: https://web.archive.org/web/20240831155452/https://irbis.library.te.ua/cgi-bin/irbis64r_15/cgiirbis_64.exe?LNG=uk&C21COM=2&I21DBN=ELKKN&P21DBN=ELKKN&Z2IID=&Image_file_name=Krishuk_toponimika.pdf.
7. Населені пункти Чортківського району. URL: <https://decentralization.ua/newrayons/1395/composition>.
8. Наталя Таранова. Основні етапи розвитку топонімії як науки. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/25135/1/Taranova.pdf>.
9. Неполовний А. П., Стрижак О. С., Цілуйко К. К. Словник гідронімів України. Київ. 1979. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Zheliezniak_Iryna/Slovyk_hidronimiv_Ukrainy.pdf.
10. Нові райони: карти + склад. Децентралізація. URL: <https://decentralization.ua/news/12639>.
11. Речник на българския език. URL: <https://rechnik.chitanka.info/w/%D0%B1%D0%B0%D1%80%D0%B0>.
12. Топографічна карта України. URL: <https://uk-ua.topographic-map.com/map-1s7gb3/%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B0/?center=49.05972%2C25.14273&zooom=12&popup=49.05882%2C25.02703>.
13. Яворський Г. Тернопільський Енциклопедичний Словник. Том 3. URL: https://drive.google.com/file/d/0B5aqSfqyqfn-NFFiU0hZVfFhSQ2c/view?resourcekey=0-9Xfv-v_-IbZfVKSXbt0A.

Марина ЯЦКІВ

магістрантка II курсу

спеціальності 106 Географія

Науковий керівник – доц. Богдан ГАВРИШОК

ДО ПИТАННЯ ЗАЛУЧЕННЯ ЄВРЕЙСЬКОЇ СПАДЩИНИ У ТУРИСТИЧНІ МАРШРУТИ ТЕРНОПІЛЬЩИНОЮ

У XIX – на поч. XX століття євреї становили досить велику частку у загальній кількості населення Тернопільської області. Найбільше вони селилися у містах і містечках, де була розвинена економіка і процвітала торгівля та ремесла. Проте початок XX століття приніс економічну кризу, зміну влади та Першу світову війну, що негативно позначилося на населенні краю, в тому числі на єврейських громадах, запустивши значні еміграційні процеси.

Багатогранна спадщина єврейської спільноти Тернопільської області, яка формувалась протягом кількох століть була у значній мірі знищена під час Голокосту, а у післявоєнний період переважно ігнорувалась. Великий пласт історії та культури цілого народу пішов у забуття. Завдяки розпаду Радянського Союзу та зміні суспільних поглядів розпочався процес дослідження і відновлення історичної пам'яті про єврейську спадщину Тернопільської області. Проте ця тема залишається мало вивченою.

Метою нашого дослідження є розробка туристичного маршруту, який може використовуватись для пізнавального туризму і популяризації єврейської культурної спадщини в Тернопільській області.

Пропонований нами маршрут має пролягати через Тернопіль – Струсів – Бучач – Чортків – Товсте – Копичинці – Теремовля – Микулинці – Тернопіль. Він може бути використаний як для пізнавального, так для ностальгійного туризму. Як маршрут окремого туру це нова розробка, яка потребує апробації. Але більшість згаданих локацій є досить відомими DESTИНАЦІЯМИ, хоч і не часто в контексті історії єврейства. Набір об'єктів у згаданих містах буде залежати від зацікавленості групи. Для глибокого розкриття власне єврейської тематики попередньо необхідно підготувати кваліфікованих гідів.

Маршрут може бути цікавим як для організованих груп, так і для індивідуалів мандрівників. Тривалість – 2 дні. Загальна протяжність маршруту 250 км.

Таблиця 1

**Орієнтовний план туру
«Слідами єврейської культури Тернопільщини»**

Тривалість		Подія	Примітки
1 день			
	8:30	• збір групи в місті Тернополі на Театральному майдані	Локація – довідкове бюро ТЩа
8:30	10:00	• оглядова екскурсія єврейським Тернополем	
10:00	10:30	• переїзд м. Тернопіль – с. Струсів	
10:30	11:30	• оглядова екскурсія с. Струсів	
11:30	12:20	• переїзд Струсів – Бучач	
12:20	13:50	• оглядова екскурсія містом Бучач	
13:50	14:50	• обід	Рекомендовано ресторан «Бучач» (вул. Шухевича, 1)
14:50	15:40	• переїзд Бучач – Чортків	
15:40	17:40	• оглядова екскурсія єврейськими пам'ятками міста Чортків	
17:40	18:30	• поселення в готелі «Гетьман»	вул. Князя Володимира Великого, 1а

Продовження Таблиці 1

18:30	19:30	• вечеря в ресторані готелю	
2 день			
	8:30	• сніданок в ресторані готелю	
9:00	9:15	• переїзд до оглядового майданчика на панораму м. Чортків	
9:15	9:45	• Фотосесія на оглядовому панорамному майданчику	Локація – «Панорама-hill»
9:45	10:15	• переїзд Чортків – Товсте	
10:15	11:30	• оглядова екскурсія об'єктами села Товсте	
11:30	12:10	• переїзд Товсте – Копичинці	
12:10	13:10	• оглядова екскурсія містом Копичинці	
13:10	14:20	• обід в ресторані «Фуршет» в місті Копичинці	вул. Тараса Шевченка, 97.
14:20	14:50	• переїзд Копичинці – Терехівля	
14:50	16:30	• оглядова екскурсія Терехівлею	Цікавою локацією є інтерактивний музей
16:30	17:20	• повернення в Тернопіль	

У Тернополі пропонуємо акцентувати увагу на бронзовому макеті синагоги. Власне споруди у місті не збереглися, тому макет дозволить сформувати певне уявлення про стару синагогу і не перетворити екскурсію у лекцію. Біля бронзового макета можна розказати і про духовне життя громади і про її діяльність в Тернополі.

На вулиці Князя Острозького, 9, зможемо оглянути споруду єврейської лікарні і молитовний будинок. Далі маршрут проляже на старий єврейський цвинтар (кіркут), який знаходився між нинішніми вулицями Шпитальною, Князя Острозького та Стрімкою. Територія кладовища забудована. На його західній частині розташовані квартири, на східній – приватні будинки. У центрі території кладовища є громадський парк. Точний час заснування цвинтаря невідомий. За даними дослідників IAJGS та музею POLIN, кладовище виникло близько 1550 р. Воно було закрите у 1840-х роках, коли було закладено «Нове» кладовище. Під час Другої світової війни цвинтар було спустошено та остаточно знищено у 1960-х роках [4]. На перехресті вулиць Микулинецької та Павлова показуємо екскурсантам Новий єврейський цвинтар. Він огорожений і загалом не погано збережений. Цей кіркут виник у 1840-х роках. Його контур відображений на кадастровій карті 1869 року. Цвинтар було частково зруйновано під час Другої світової війни.

У Струсові пропонується відвідування синагоги, побудованої в 1862 році. Про дату побудови говорить збережена табличка над входом до будівлі. У совітські часи в будівлі розміщувався столярний

цех. Сьогодні вона занедбана. Серед пам'яток села для екскурсантів також можуть бути цікаві церкви Святого Миколая, костелу Святого Антонія та занедбаний палац Лянцкоронських-Голуховських.

У Бучачі народився видатний письменник, лауреат нобелівської премії з літератури Шмуель Йосиф Агнон. Тут про це нагадує назва вулиці, меморіальна таблиця на стіні та пам'ятник. У кав'ярні Агнона можна оглянути ключ від зруйнованої синагоги та літературні твори, зокрема «Нічний постоялець» в перекладі українською. Відвідання єврейського цвинтаря дещо ускладнене чагарниковою рослинністю. Єврейське кладовище було засноване в Бучачі у XVI ст. і знаходилося на околиці міста, біля р. Стрипи. Останнє відоме поховання на цьому кладовищі відбулося у 1940 році. До сьогодні залишилось близько 500 мацев. Багато плит з кіркута, знайдених під дорогами і будинками міста, позвозили назад на цвинтар. Найстаріша надгробна плита датована 1587 роком [3]. На кіркуті поховано батьків письменника Шмуеля Йосефа Агнона .

У Чортків привертає увагу «Нова» синагога. «Збудована на початку XX ст. у романтичному стилі на замовлення ружицького цадика Фрідмана. Вона стала осередком хасидизму в місті. Завдяки розміщенню біля головної вулиці не побачити її просто не можливо» [1]. «Стара» синагога Чорткова була побудована ще у 1680 році. Будівля стояла у центральній, «ринковій» частині міста, а нині це територія медичного коледжу та використовується як склад. Непогано збережений єврейський цвинтар Чорткова знаходиться на Вигнанській горі, недалеко від мосту через р. Серет та автостанції, ймовірно, закладений на початку 1920-х років. На ньому залишилося кілька десятків мацев із 1930-х років. На краю цвинтаря збудовано невеликий лапідарій.

У Копичинцях синагога збудована в середині 19 століття. Використовується як виробничо-побутові приміщення. Неподалік синагоги можна оглянути будівлю єврейської школи «хедеру» [2].

У Тереховлі збереглася перебудована двоповерхова споруда колишньої синагоги. Дві колони, що виступають зі стіни нагадують про первісний вигляд синагоги.

Список використаних джерел:

1. Гавришок Б. Дем'янчук П., Питуляк М. Єврейська спадщина в Тернопільській області як ресурс туризму. Сакральне та туризм : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 28 квітня 2023 р.). Київ: Геопринт, 2023. С. 297-299.
2. Мій штетл. Єврейські містечка України. URL: https://myshtetl.org/index_ua.html.
3. Україна Інкогніта URL: <https://ukrainaincognita.com/mista-ta-regiony/temopilska-oblast>
4. Тернопільська область: розпізнані єврейські кладовища. URL: <https://jewishheritageguide.net/uk/cemeteries/temopil>.